



Çat Burada Çat Kapı Arkasında... Süpürge

Süpürge dendiğinde ne düşünüyorsunuz? Bu soru belki size tuhaf gelebilir. Hatta bilimsel bir dergide süpürgeyle ilgili bir yazının neden yer aldığını düşünüp dudak bükebilirsiniz. Doğrusu böyle bir davranış, kültür tarihi içindeki yeri bakımından süpürgeye büyük bir haksızlık demek olurdu. Pek az şey süpürge kadar uzun süredir insanlığa eşlik ediyor.

Atalarımızın mağaralarda yaşadığı dönemlerden günümüzün modern gökdelenlerine, en yoksul, en gösterişsiz kulübelere, zengin saraylara kadar süpürgeye her yerde, her çağda rastlıyoruz. Yere bir şey döküldüğünde, çevremiz tozlandığında, ortalığı temizleyip süpürmek gerektiği her zaman süpürge imdadımıza yetişiyor. Çağlardır bizimle birlikte olan süpürgeler zamanla değişiklikler gösterse de daha uzun süre yaşamımızda var olmayı sürdürecek gibiler...

İlk süpürgeyi kimin yaptığını bilemiyoruz. Bununla birlikte insanlar göçebe yaşamdan yerleşik düzene geçtiğinde, ilk evler kurulduğunda ilk süpürgeler de ortaya çıkmış olmalı. Süpürge'nin ya-

pıldığı malzemeyse, süpürgeotu adı verilen, fundagiller ailesinden alçak boylu bir çalı. Avrupa'nın batısında, Asya'da ve Kuzey Amerika'da oldukça yaygın bir bitki. Gölge yerlerde bir metreye ka-

dar boy atan bu bitki, kurak ve güneşli bölgelerde 20 - 30 cm yüksekliğe kadar uzar. Bilim ve teknolojinin gelişmesiyle farklı malzemelerden yapılan süpürge ve fırçalar da var elbette. Bunun en yaygın örneği süpürgeotu yerine naylon uçları olan süpürgeler. Ama süpürgeotundan yapılan süpürgeler hâlâ tercih ediliyor ve sentetik maddelerle yapılan süpürgeler kadar ilgi görüyor.



Süpürge, yüzyıllardır evleri temizlemekte kullanılıyor ama zamanla ona başka anlamlar da yüklenmiş. Asıl işlevinin yanında bu temizlik dostunun simgesel yanları da var. Sözelimi, süpürgeenin, kir ve tozla birlikte kötülükleri de süpürdüğüne inanılır. Süpürgeyle ilgili başka inanışlar da var: Eve gelen konuğa süpürge değerse tükürmek gerekir. Evden biri yolculuğa çıkarsa, ortalığı hemen süpürmeyip giden kişinin anılarını evde bırakmak, onun evle ilişkisini olabildiğince uzun tutmak gerekir. Masallarda cadılar süpürgelerine binip uçarlar, süpürge onlar için binek hayvanları kadar konforlu bir taşıttır.

Süpürgeenin yanında farası anmamak olmaz. Faraş sözcüğü Arapça'dan gelir. "Ferraş" Arapça'da yayıcı, döşeyici, hizmetçi anlamında. Cami, imaret gibi yerleri süpürme, halı ve kilimleri düzeltmekle görevli kişilere bu ad verilirdi eskiden. Günümüzde de süpürgeyle temizlediğimiz yerlerden çıkan pislikleri farasla toplayıp çöpe atıyoruz. İlk faraslar tahtadan ya da metalden yapılıyordu. Bugün en sık kullanılan malzemeyse plastik.

Süpürgelerin önce mekanik sonra da elektronik olanlarının geliştirilmesiyle işlevleri azaldı, görev alanları daraldı. Evlerde süpürge yerine yaygınca kullanılan ilk alet "gırgır"dı. Evde kullanılan gırgırların ilk üreticileri, toza karşı alerjileri olan Anna ve Melville Biselle'di. 1876 yılında üretilen



bu alet, kısa sürede tutuldu ve yaygınlaştı. 1890'larda İngiltere'de süpürmek sözcüğü yerine "bisellemek" sözcüğü daha yaygın kullanılır olmuştu. Bu aletin Türkiye'de gırgır adıyla bilinmesi üretici firmanın adından kaynaklanıyor. Üretici firma bu mekanik süpürgeye çıkardığı sesten dolayı "gırgır" adını takmıştı.

1898 yılında Londra sanayi sergisine katılan H. Cecile Booth, burada sergilenen ve halılara hava üfleyerek tozu ve kiri uçurup üstündeki metal kutuda toplamayı amaçlayan toz kaldırma makinesini görünce böyle bir makine üzerinde çalışmaya başladı. Tozu emme ve süzme temeline dayanan makinesinin patentini 1901 yılında aldı. İlk ticari elektrikli süpürge günümüzdeki buzdolapları büyüklüğündeydi ve iki kişi tarafından kullanılıyordu. Bu makineler, büyük iş yerleri için üretilmişti ama sonraları çıkan ve evlerde kullanılan ilk elektrikli süpürgeleri bile tek başına kullanmak pek kolay değildi. 1908 yılında James Jpangler bu aletin patentini, William Hoover de üretim hakkını aldı. Bu tarihten sonra Hoover marka süpürgeler geniş bir kampanyayla dünyaya tanıtılmaya başladı. Çağ, artık elektrikli süpürge çağıydı.

► **Gökhan Tok**

Kaynaklar:
Emiroğlu, K., *Gündelik Hayatımızın Tarihi*, Dost Kitabevi, 2001
<http://www.brooms-hop.com/history>

